

**ROCZNIK HISTORYCZNY
MUZEUM HISTORII
POLSKIEGO
RUCHU LUDOWEGO**

Nr 34
Warszawa 2018

Kolegium redakcyjne
Stanisław Dąbrowski
Janusz Gmitruk – przewodniczący
Arkadiusz Indraszczyk – sekretarz
Stanisław Jaczyński
Jerzy Mazurek
Kazimierz Przybyś
Romuald Turkowski

Artykuły i materiały recenzowane

MUZEUM HISTORII
POLSKIEGO RUCHU LUDOWEGO
02-730 Warszawa
al. Wilanowska 204
tel./fax (0-22) 843-78-73, 843-38-76
www.mhprl.pl
e-mail: mhprl@mhprl.pl

Oddział w Sandomierzu
27-600 Sandomierz
Rynek 9
tel. (0-15) 832-21-41
e-mail: i.zamojska@mhprl.pl

Oddział w Piasecznie k. Gniewa
83-123 Piaseczno
tel. (0-58) 535-14-29
e-mail: m.lidzbarski@mhprl.pl

ISSN 1425-834-X

Realizacja na zlecenie Wydawcy
OFI – Krzysztof Gawrychowski

Zamiast wstępu

Zaraniarskie hasło: „Ziemia, władza, oświata dla ludu” wyznaczało przez ponad 100 lat główne cele działalności zorganizowanego ruchu ludowego.

Obchody odzyskania niepodległości zbiegają się ze 123-letnią historią ruchu ludowego – jednego z wielkich, niepodległościowych nurtów politycznych, który razem z socjalistycznym i narodowym, odcisnęły głęboki ślad na dziejach Polski.

Od początku tworzenia się struktur ruchu ludowego w postulatach programowych i praktyce działania żądano „światła dla ludu” – rozumianego jako udostępnianie powszechnej oświaty. Wychodzono z założenia, iż oświecony chłop szybciej zrozumie swoje miejsce w procesie uobywatelnienia mieszkańców wsi i przygotowania jej do odzyskania niepodległości.

Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego przygotowało projekt obchodów 100. rocznicy odzyskania niepodległości: Pięciu Ojców założycieli niepodległej i cykl konferencji naukowych od powstania Polskiej Komisji Likwidacyjnej – pierwszego rządu zaborowego do rządu ogólnonarodowego.

Oceniliśmy wkład ludowców na wielu płaszczyznach w procesie odzyskiwania niepodległości do jesieni 1918 r. Natomiast na konferencjach biograficznych poświęconych: Romanowi Dmowskiemu, Ignacemu Janowi Paderewskiemu, Józefowi Piłsudskiemu, Maciejowi Ratajowi i Wincentemu Witosowi, rozszerzyliśmy badania poza datę 11 listopada 1918 r. i wkroczyliśmy w dzieje II Rzeczypospolitej. Biografie wybitnych mężów stanu stały się doskonałym przykładem poznania dziejów ojczystych.

Niezależnie od obchodów 100-lecia odzyskania niepodległości – ważną rocznicą dla ludowców stała się 90. rocznica powstania Związku Młodzieży Wiejskiej Rzeczypospolitej Polskiej – potocznie nazywanego „Wiciami”.

Uczestniczyliśmy w organizowaniu ogólnopolskiej konferencji naukowej w Szkole Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie i współpracowaliśmy wspólnie z Zarządem Krajowym ZMW na konferencji w Grodzisku Mazowieckim i w Katowicach, a także w XIV Krajowym Zjeździe Delegatów ZMW w Warszawie dostarczając cenną publikację o dziejach ruchu młodowiejskiego, przygotowaną na ten Zjazd.

Kolejny, trzydziesty czwarty numer „Rocznika Historycznego Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego” jest w większości poświęcony zagadnieniom teoretycznym i praktyce realizacji hasła: „oświata dla ludu”. Są to materiały z konferencji, która odbyła się w siedzibie Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego. W jedenastu referatach prześledzono rozwój oświaty na wsi polskiej II RP i omówiono doświadczenia ludowców na tym polu działania.

Mimo znacznej ilości materiałów oświatowych, „Rocznik” nie jest monotematyczny. Jego problematyka wykracza dalej niż zagadnienia oświatowe. W artykułach problemowych podejmowane są zagadnienia związane z wyborami do Sejmu Ustawodawczego, pierwszym rządem Władysława Grabskiego. Nie stronimy od problematyki współczesnej wsi, a szczególnie bolesnego okresu jej kolektywizacji.

Materiały źródłowe przynoszą nam nowy zapis wystąpienia Wincentego Witosa w austriackiej Radzie Państwa z 16 czerwca 1917 r. Był to niewątpliwie czas podejmowania przez ludowców strategicznych decyzji dotyczących niepodległości.

Niemniej celnym dokumentem źródłowym, wydobytym z Archiwum Narodowego w Londynie są odtajnione nagrania telefoniczne z lipca i sierpnia 1943 r. opracowane przez agenta brytyjskich służb specjalnych na temat prof. dr hab. Stanisława Kota, który w czasie II wojny światowej był członkiem rządu RP na emigracji.

W „Roczniku” zwracamy także uwagę na biografistykę. Namacalnym dowodem zainteresowań Muzeum tą problematyką jest kolejny IV tom „Słownika biograficznego polskiego ruchu młodowiejskiego”. Publikujemy w „Roczniku” biogramy: Błażeja Stolarskiego – umownie nazywanego Witosem Królestwa Polskiego i posła Stronnictwa Chłopskiego – Jana Ledwocha. Biogramy te otwierają plejadę działaczy niepodległościowych, których wkład w odzyskanie niepodległości, odbudowę II RP i obronę jej niepodległości był znaczący.

Przy biogramie Błażeja Stolarskiego czytelnikowi należy się wyjaśnienie. Ten działacz chłopski doczekał się już znaczących biografii naukowych. Artykuł biograficzny publikujemy w „Roczniku”, ponieważ jest znakomitą syntezą sylwetki tego wybitnego parlamentarzysty i gospodarza, któremu nie obce było błędzenie polityczne.

Biografia Jana Ledwocha zasługuje też na podkreślenie i uznanie. Autorka dotarła do nieznanych dokumentów znajdujących się w posiadaniu rodziny. Materiały te lepiej oświetlają decyzje podejmowane przez Jana Ledwocha w latach trzydziestych XX wieku. Konflikty, a później próby współpracy z sanacją zniechęciły go do polityki. Wyłączył się z aktywności społeczno-politycznej.

W dziale recenzji prezentowane jest m.in. wydawnictwo albumowe przygotowane przez Zarząd Główny Ochotniczej Straży Pożarnej RP pt. *W jedności siła. Bogu na chwałę, ludziom na pożytek. W 100-lecie odzyskania przez Polskę niepodległości*. W przeszłości OSP współtworzyli ludowcy, obecnie prezesem ZG ZOSP jest znany ludowy polityk, dwukrotny premier rządu RP Waldemar Pawlak. Pełni tę funkcję nieprzerwanie od 1992 r. (26 lat). Muzeum współpracuje z ZG ZOSP za pośrednictwem Komisji Historycznej. W przygotowaniu albumu uczestniczyli pracownicy Muzeum, a nasza instytucja była głównym partnerem wspierającym tworzące się dzieło: materiałami fotograficznymi, tekstami i radami edytorskimi.

Publikujemy także recenzje prac biograficznych poświęconych Tadeuszowi Ilczukowi, Bolesławowi Ścibiorkowi i Wincentemu Witosowi oraz recenzje monografii opisującej ludowe organizacje inteligencji i Wszechnicę Świętokrzyską.

W dziale Z życia Muzeum prezentujemy krótki opis realizowanego przez Muzeum projektu pt. „Polski ruch ludowy w kształtowaniu odrodzonego w 1918 r. państwa polskiego”, który jest finansowany z środków Samorządu Województwa Mazowieckiego.

W 100-lecie odzyskania niepodległości kolegium redakcyjne „Rocznika Historycznego Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego” przekazuje autorom, czytelnikom i sympatykom naszego „Rocznika” życzenia długich, szczęśliwych lat życia w pokoju i dobrobycie. Niech Wam gwiazdka pomyślności jasno świeci na firmamencie nieba.

dr Janusz Gmitruk
Dyrektor Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego